

УДК 378.147.091.31-059.2:[005.336.2:616-051]

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi56.559>

Жорова І. Я.,
orcid.org/0000-0003-4304-4962

Маруш І. В.,
orcid.org/0000-0003-2476-0963

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглянуто актуальне питання фахової підготовки майбутніх фахівців медичної галузі в сучасних умовах військового стану. Авторами розглянуто поняття організаційно-педагогічних аспектів підготовки майбутніх фахівців медичного профілю та визначено їх як систему чинників, за сукупності яких може відбуватися формування певного педагогічного явища, реалізуватися поставлена мета і завдання, формуватися фахові компетентності та будуть досягнуті практичні результати навчання. У статті підкреслено значення якісної професійної підготовки медичних фахівців, акцентовано увагу на комунікації між викладачем і здобувачами, продуктивній діяльності між усіма учасниками освітнього процесу.

Автори розглядають поняття професійної компетентності майбутніх медиків та визначають її як сукупність знань і професійних навичок, які сприяють готовності здійснювати професійну діяльність, розвивають творчий та індивідуальний підхід до фахової діяльності й формують здатність до рефлексії особистості. У статті досліджено компоненти професійної компетентності, означено роль кожного з них у формуванні готовності до здійснення професійної діяльності. Авторами виокремлено організаційно-педагогічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців медичного профілю – забезпечення мотивації до навчання та здійснення професійної діяльності; організація освітнього процесу відповідно до сучасних стандартів із визначеними фаховими компетентностями та практичними результатами навчання; методичне забезпечення освітніх компонентів із професійною спрямованістю та творчим підходом до вирішення ситуативних завдань. Авторами визначено перспективи подальших наукових досліджень, які полягають у визначенні методів, форм і засобів навчання, які найдоцільніше застосувати для реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців медичного профілю.

Ключові слова: організаційно-педагогічні аспекти, професійна компетентність, фахівці медичної галузі.

Постановка проблеми. Питання фахової підготовки фахівців медичного профілю є досить актуальним в умовах сьогодення, адже військові дії на території нашої країни вимагають надання екстреної та планової медичної допомоги для військовослужбовців. Це ставить нові вимоги перед закладами вищої освіти (ЗВО), адже медичний фахівець мусить мати відповідну підготовку, правильно та вчасно оцінювати стан потерпілого, уміти працювати в команді з розумінням того, що від дії кожного її члена залежить життя пацієнта. Це вимагає оновлення змісту та вдосконалення методів і форм навчання, які сприятимуть формуванню професійної компетентності. Розвиток інформаційних технологій зумовлює потребу запровадження в освітній процес інноваційних технологій, що відповідатиме сучасним запитам та оновленим потребам інформаційного суспільства. Поряд із цим професійна компетентність формується через підтримку

*© Жорова І. Я.

*© Маруш І. В.

мотивації до навчання, здатність до самоорганізації та рефлексії щодо набутих знань і вмінь. Успішність формування професійних якостей залежить також від вибудованої власної освітньої траєкторії кожного здобувача, що є важливим під час фахової підготовки.

Аналіз досліджень. Питання професійної підготовки майбутніх медичних фахівців вивчали Т. Рудницька та Л. Чорнобрива (дослідили питання організаційних педагогічних умов формування професійної компетентності медичних сестер); В. Шпортько (визначив педагогічні умови розвитку деяких складників професійної компетентності майбутніх військових лікарів). Готовність майбутніх фахівців-медиків до професійної взаємодії досліджувала О. Мазуренко. Т. Шевчук та В. Чорна у своїх роботах акцентують увагу на значення комунікативних якостей під час професійної підготовки майбутніх фахівців медичного профілю. О. Кохановська у своїх дослідженнях розглядає процес формування професійної підготовки як педагогічну проблему, акцентує увагу на етапності формування професійної компетентності.

Мета статті: визначити організаційно-педагогічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців медичної галузі.

Виклад основного матеріалу. Питанню організаційно-педагогічних умов приділена значна кількість робіт у науковій літературі. К. Дубич визначає це поняття як сукупність взаємозалежних заходів, необхідних для досягнення певної мети [1]. А. Литвин наголошує, що організаційно-педагогічні умови є сукупністю зовнішніх та внутрішніх чинників, які необхідні для функціонування системи, результатом якої є формування певного педагогічного явища [9]. Н. Житник стверджує, що від педагогічних умов залежить реалізація мети та змістовне забезпечення освітнього процесу, упровадження інформаційних технологій, забезпечення класичних підходів в організації навчання, що в сукупності формує професійну компетентність здобувачів [3].

А. Тітова поділяє організаційно-педагогічні умови на такі групи:

- мотиваційно-саморегуляційні – створення умов зі сторони викладача для підтримки мотивації та здійснення рефлексії задля якісної фахової підготовки;
- організаційно-процесуальні – створення навчального плану занять, графіку освітнього процесу, наповнення завдань професійним змістом, здійснення міжпредметної інтеграції, розробка наочності, інтерактивних матеріалів, підбір методів, засобів та форм навчання;
- психолого-педагогічні – розроблення індивідуальних критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх медичних працівників [4].

Ми погоджуємося з А. Литвин, що організаційно-педагогічні умови є сукупністю зовнішніх та внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників належить організація освітнього процесу: наявність аудиторії чи проведення заняття дистанційно, зміст завдань, різновиди методичних матеріалів, наявність ілюстрацій, наочності, комфортність умов для навчання; до внутрішніх чинників можна віднести самостійність, рішучість, ініціативність, самоорганізацію, упевненість у собі, вмотивованість, володіння своїми емоціями й поведінкою, вміння спілкуватися тощо. Отже, організаційно-педагогічні-умови – це система чинників, за сукупності яких може відбуватися формування педагогічного явища, реалізуватися поставлена мета і завдання, формуватися фахові компетентності та будуть досягнуті практичні результати навчання.

Якість фахової підготовки майбутніх медиків залежить від низки чинників. Із боку здобувача – це вмотивованість та адаптація до освітнього процесу, уміння використовувати сучасні інформаційні технології, зацікавленість у виконанні наукової роботи, індивідуальних завдань, пошукової роботи; із боку викладача – знання

та практичний досвід їх застосування з дисциплін, які він викладає, а також уміння організувати освітній процес, здійснювати рефлексію та підтримувати мотивацію.

Сьогодні підготовка студентів-медиків вимагає застосування різних видів діяльності, результатом яких є формування здатності клінічно мислити. Для тренування цього вміння здобувачі на заняттях вирішують тестові завдання різної складності, ситуаційні та проблемні завдання, виконують наукові проекти, готують реферати, повідомлення. Зміст таких завдань є професійно спрямованим і вимагає компетентної реакції на завдання. Поряд із професійною спрямованістю завдання мають бути цікавими, щоб підтримувати інтерес до навчання, навчити виділяти головне від другорядного, структурувати інформацію, що необхідно для фахової діяльності, адже в майбутньому знадобиться вміння ставити клінічний діагноз, проводити диференційну діагностику та розуміти дані лабораторних та інструментальних методів дослідження, а також визначати раціональність їх призначення.

Поняття професійної компетентності увійшло в літературу у 80-роки двадцятого століття і вважалось компонентом професіоналізму. Це поняття є вживаним серед наукової спільноти. Т. Браже та Н. Запрудський під професійною компетентністю визначають знання, вміння й навички, які дозволяють здійснювати практичну діяльність. Р. Гуревич зазначає, що це сукупність знань і вмінь, які дозволяють працювати з інформацією, а також готують до вміння відповідати за власну діяльність [2]. Отже, професійна компетентність – це сукупність знань і професійних навичок, які сприяють готовності здійснювати професійну діяльність, розвивають творчий та індивідуальний підхід до фахової діяльності та формують здатність до рефлексії особистості.

Професійна компетентність є інтегральною системою, яку утворюють деякі компоненти. Узагальнюючи праці науковців, можна виділити такі головні компоненти професійної компетентності: когнітивний, організаторський, проєктивний, комунікативний, прогностичний, рефлексивний та аналітичний [2].

Когнітивний компонент полягає в ефективному засвоєнні знань, набутті професійних вмінь і формуванні практичних результатів навчання, які здобувач може застосовувати на практиці.

Організаторський полягає у вмінні планувати підготовку до занять, шукати інформацію серед різноманітних джерел, виділяти головне, а в подальшому – організувати професійну роботу залежно від посади (медична сестра – у маніпуляційній, на посту, в операційній, у роботі з документами тощо; лікар – у роботі на чергуванні та курації пацієнтів у відділенні, виконанні обов'язків заступника головного лікаря з медичної документації або хірургічної, терапевтичної роботи).

Проєктивний компонент значною мірою залежить від мотивації здійснювати наукову роботу, здійснювати індивідуальний науковий пошук, виконувати дослідження медичних явищ.

Комунікативний компонент забезпечує здатність працювати у команді, діяти разом задля досягнення одужання хворого або ефективного надання медичної допомоги. На жаль, медицина минулого століття не враховувала значення комунікації, перевага надавалася діям конкретної людини, яка іноді вирішувала долю пацієнта не в позитивний бік. Із появою медичного консилиуму починається новий етап удосконалення медичного процесу, адже поради більш досвідчених лікарів і реалізація молодими лікарями цих порад за допомогою сучасних медичних маніпуляцій значно покращили результат лікування тяжких пацієнтів. Крім командної взаємодії в роботі медичного фахівця є взаємодія особистісна – наприклад, із пацієнтом. Ураховуючи специфіку діяльності медичної галузі, пацієнти мають особливий емоційний стан, пов'язаний із порушенням здоров'я: вони збудливі, часто неврівноважені, емоційно напружені. Медичному фахівцю іноді доводиться повідомляти негативні результати медичного обстеження, що потребує сформованих навичок комунікації. І. Мараджа вважає, що саме наявність

комунікативних навичок дозволяє успішно впоратися з цим завданням без шкоди для власного здоров'я [5].

Прогностичний компонент полягає у здатності проектувати можливий перебіг та завершення патологічного стану й вимагає від здобувача дій, які можуть покращити стан пацієнта і полегшити перебіг хвороби.

Рефлексивний компонент є важливим для здатності до самопідготовки та самоконтролю, також він виявляється у здатності до самостійного навчання, проходженні цікавих курсів для здобувача освіти, що формує індивідуальну освітню траєкторію. Цікавою є думка К. Роджерса, який зазначає, що зумовлює соціальну поведінку особистості її здатність до розвитку й навчання, спираючись на власний досвід [7]. Дослідник стверджує, що досвід сприяє самовдосконаленню та критичному ставленню до власних дій із метою запобігання ухваленню неправильних рішень у майбутньому.

Аналітичний складник дозволяє набуті знання та вміння систематизувати, здійснити індивідуальне застосування напрацьованих методик у здійсненні практичної діяльності; аналітичні вміння сприяють формуванню клінічного мислення, яке є обов'язковим компонентом, що визначає готовність до професійної діяльності.

На нашу думку, до цих компонентів потрібно додати особистісний складник, що полягає в реалізації творчого потенціалу та надбанні системи загальнолюдських цінностей, мотивації до навчання. Мотивація, за визначенням О. Москаленко, – це усвідомлене прагнення до отримання необхідних фахових знань та умінь, що реалізується за допомогою педагогічних умов [8]. Зовнішні і внутрішні мотиви сприяють підтримці інтересу до навчання, розширюють світогляд майбутнього фахівця, задовольняють потребу у самоствердженні та самореалізації, прагнення до отримання високої оцінки та заробітної плати в майбутньому. Формування творчого мислення відбувається за рахунок орієнтації навчання на практичну діяльність, інтеграції між теоретичним та практичним навчанням. К. Маргламова зазначає, що ефективними для розвитку творчої діяльності медика є умови, наближені до реальних життєвих ситуацій. Це стимулює критичне мислення, акцентує увагу на відповідних елементах завдання, стимулює пошук найефективнішого шляху до розв'язання проблеми [6].

Висновки. Формування професійної компетентності майбутніх студентів медиків є складним і тривалим процесом. Для його успішної реалізації потрібно створити та дотримуватися певних організаційно-педагогічних умов. Таким чином, для формування професійної компетентності майбутніх фахівців медичного профілю потрібно дотримуватися таких організаційно-педагогічних аспектів:

- 1) забезпечення мотивації до освітнього процесу та професійної діяльності;
- 2) організація освітнього процесу відповідно до сучасних стандартів із визначеними фаховими компетентностями та практичними результатами навчання;
- 3) методичне забезпечення освітніх компонентів мусить мати професійну спрямованість і вимагати творчого підходу до вирішення завдань, сприяти формуванню комунікації та рефлексії.

Перспективи подальших досліджень: визначення методів, форм і засобів навчання, які найдоцільніше застосувати для реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців медичного профілю.

Список використаних джерел:

1. Дубич К. Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Рівне, 2007. 267 с.
2. Дубковецька І. Розвиток професійної компетентності майбутніх медичних працівників в умовах євроінтеграції. *Освітні обрії*, 2020. № 1 (50). С. 154-159.
3. Житник Н. Організаційно-педагогічні умови підготовки бакалаврів економіки у коледжі II рівня акредитації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кривий ріг, 2002. 233 с.

4. Мазуренко О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх магістрів медицини до професійної взаємодії. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-22>
5. Мараджа І. О., Жулкевич І. В. Роль педагогіки в клінічній практиці лікаря. *Медицина освіти*, 2021. (2). С. 94–99.
6. Маргламова К. Психолого-педагогічні умови діяльності викладачів у вищих медичних навчальних закладах (на прикладі України та Великої Британії). *Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. Серія Педагогіка*, 2017. № 2 (19). С. 125–131.
7. McLeod S. A. Терапія, орієнтована на особи. *Просто психологія*. 2019. URL: <https://www.simplypsychology.org/clientcentred-therapy.html>
8. Москаленко О. І. Формування мотивації до професійного спілкування у майбутніх пілотів міжнародних авіаліній у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2012. 246 с.
9. Литвин А. Педагогічні умови інформатизації навчально-виховного процесу в ПТНЗ будівельного профілю. *Збірник наукових праць Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2020. № 5. С. 65-78.

References:

1. Dubych, K. (2007). *Osobystisno orientovane vykhovannia studentiv v umovakh sotsiokulturnoho seredovyscha vyshchoho navchalnogo zakladu* [Personally oriented education of students in the socio-cultural environment of a higher educational institution]. (Candidate's thesis). Rivne [in Ukrainian].
2. Dubkovetska, I. (2020). *Rozvytok profesiinnoi kompetentnosti maibutnix medychnykh pratsivnykiv v umovakh yevrointegratsii* [Development of professional competence of future medical workers in the conditions of European integration]. *Osvitni obrii*, 1 (50), 154–159 [in Ukrainian].
3. Zhytnyk, N. (2002). *Organizatsiino-pedahohichni umovy pidhotovky bakalavriiv ekonomiky u koledzhi II rivnia akredytatsii* [Organizational and pedagogical conditions for the training of bachelors in economics at colleges of Level II Accreditation]. (Candidate's thesis). Kryvyi Rih [in Ukrainian].
4. Mazurenko, O. *Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnix mahistriv medytsyny do profesiinnoi vzaemodii* [Pedagogical conditions for the formation of readiness of future masters of medicine for professional interaction]. Retrieved from <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-22> [in Ukrainian].
5. Marazha, I. O., & Zhulkevych, I. V. (2021). *Rol pedahohiky v klinichnii praktytsi likaria* [The role of pedagogy in the clinical practice of the doctor]. *Medychna osvita*, (2), 94-99 [in Ukrainian].
6. Marhlamova, K. (2017). *Psykhologo-pedahohichni umovy diialnosti vykladachiv u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh (na prykladi Ukrainy ta Velykoi Brytanii)* [Psychological and pedagogical conditions of activity of teachers in higher medical educational institutions (on the example of Ukraine and Great Britain)]. *Naukovyi visnyk melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universitetu. Seriiia pedahohika*, 2 (19), 125-131 [in Ukrainian].
7. McLeod, S. A. (2019). *Terapiia, orieintovana na osoby. Prosto psykhohiia* [Person-centered therapy. Just psychology]. Retrieved from <https://www.simplypsychology.org/clientcentred-therapy.html> [in Ukrainian].
8. Moskalenko, O. (2012). *Formyvannia motyvatsii do profesiinoho spilkuvannia u maibutnix pilotiv mizhnarodnykh avialiniiu protsesi vyvchennia fakhovykh dysstyplin* [Formation of motivation for professional communication among future pilots of international airlines in the process of studying professional disciplines]. (Candidate's thesis). Cherkassy [in Ukrainian].
9. Lytvyn, A. (2020). *Pedahohichni umovy informatyzatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v PTNZ budivelnogo profiliiu* [Pedagogical conditions for the informatization of the educational process in vocational training schools of the construction profile]. *Zbirnyk naukovykh prats Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttediialnosti. Pedahohika i psykhohiia profesiinnoi osvity*, 5, 65-78 [in Ukrainian].

Zhorova I. Ya.

orcid.org/0000-0003-4304-4962

Marush I. V.

orcid.org/0000-0003-2476-0963

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MEDICAL SPECIALISTS

The topical issue of professional training of future medical specialists in current military conditions has been studied in the article. The authors have considered the concept of organizational and pedagogical aspects of training of future medical specialists and defined them as a system of factors, the combination of which can lead to the formation of a certain pedagogical phenomenon, the realization of the set goal and task, the formation of professional competences and the achievement of practical learning results. The importance of high-quality professional training of medical specialists has been emphasized. The article focuses on communication between the teacher and students, productive activities between all participants of the educational process.

The authors consider the concept of "professional competence" of future medical specialists and define it as a set of knowledge and professional skills that contribute to the readiness to perform professional activities, develop a creative and individual approach to professional activities, and form the ability to reflect on the individual. The components of professional competence have been examined, the role of these components in the formation of readiness for professional activity has been defined.

The authors single out the organizational and pedagogical aspects of the formation of professional competence of future medical specialists: ensuring motivation for learning and carrying out professional activities; organization of the educational process in accordance with modern standards with defined professional competencies and practical learning outcomes; methodological support of educational components with a professional focus and a creative approach to solving situational problems. The prospects of further scientific research, which consist in determining the methods, forms and means of education that are most expedient to apply for the implementation of organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future medical specialists, have been determined.

Key words: organizational and pedagogical aspects, professional competence, medical specialists.

Дата надходження статті: 22.02.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Данилюк С.С.

УДК 378.356

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi56.566>

Іванченко Є. А.*

orcid.org/0000-0003-3071-0938

Гамарський І. О.*

orcid.org/0009-0009-6405-8010

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ТА СИТУАТИВНИХ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КОМАНДИРІВ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

У статті розглядаються питання підготовки командирів розвідувальних підрозділів в умовах війни в Україні, що призвела до змін у тактиці бойових дій, використанні новітніх технологій, озброєння тощо. Автори наголошують, що в нових умовах ведення гібридних воєн набуває важливості розвиток дослідницьких навичок у майбутніх командирів розвідувальних

*© Іванченко Є. А.

*© Гамарський І. О.